

NOTA

LES VARIANTS DEL TEXT OCCIDENTAL (TOc)*
DE L'EVANGELI DE MARC (V)
(Mc 2,18-3,7a)

Josep RIUS-CAMPS

III. SEGONA SECCIÓ: MC 1,40-3,7A (Cont.)

[C'] Mc 2,18-22: *Els deixebles componen la cambra nupcial de l'Espòs*

La cinquena seqüència [C'], primera del tram descendent, consta de quatre moviments, amb un doble vessant, constitutius del quiasme *a b // b' a'*. L'indret on es desenvolupa l'escena continua essent la casa de Jesús. En el primer vessant, uns nouvinguts anònims interpel·len Jesús sobre la pràctica del dejuni, pràctica que els seus deixebles no observen [a b]; en el segon vessant, Jesús respon que no té sentit que dejunin mentre participen en el banquet de noces de l'Espòs [b' a'].

* A partir d'aquesta Nota, atenent a diverses suggerències que hom m'ha fet i a fi d'evitar confusions amb les sigles TA i TO emprades per Boismard-Lamouille i per mi fins al moment present, malgrat que jo els conferia un abast notòriament diferent, em serviré de les sigles TAl per a designar el text alexandrí, representat sobretot pel còdex Vaticà (B03), i TOc per a designar el text occidental, representat pel còdex Beza (D05 d05), amb els testimonis que els avalen entre parèntesis. Entre l'un i l'altre text marcaré la separació a base de dues línies verticals (||), mentre que les variants que deriven, al meu entendre, sia del TAl sia del TOc aniran a continuació de la lliçó-mare respectiva, separades per una sola línia vertical (|). Igualment evitaré d'emprar el terme «recensió» en referència al TOc, ja que és ben conegut que el còdex Beza és pre-recensional.

[a] 2,18a: *Els deixebles de Joan i els fariseus estan de dejuni*

El primer moviment [a], en imperfet perifràstic, conté una breu descripció de la pràctica habitual del dejuni («Estaven... dejunant») comuna als deixebles de Joan Baptista i als fariseus.

155. οἱ Φαρισαῖοι TAI/TOc B/D (P⁸⁸ S A C K Θ f³ 565. 1241. 1424. 2427. l 2211 a), *Phariseai* d lat sy^{p.h} sa^{mss} bo^{pt}) | οἱ τῶν Φαρισαίων L f¹ 33 M a l vg^{mss} sy^{hmg} sa^{mss} bo^{pt} | οἱ μαθηταὶ τῶν Φαρ. W.

155) Tant en la recensió alexandrina com en el text occidental es presenten per separat dos grups, el grup format per «els deixebles de Joan» i el constituït per «els fariseus» complexivament¹. Les variants puntualitzen que els components del segon grup no són «els fariseus», com a estament, sinó «els deixebles dels fariseus», posant així en parangó el col·lectiu fariseu amb la persona de Joan Baptista. En 2,16 el TAI B03 (W 28 pc) llegia ja οἱ γραμματεῖς τῶν Φαρισαίων, mentre que el TOc D05 (i altres testimonis) diversificava igualment dos grups, οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι².

[b] 2,18b-d: *Uns nouvinguts anònims interpel·len Jesús sobre el dejuni*

El segon moviment [b], en temps present actualitzador, conté la interpel·lació que uns nouvinguts anònims fan a Jesús sobre la manca de pràctiques de dejuni entre els seus deixebles, en contrast amb els deixebles de Joan i els dels fariseus.

156. καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Φαρισαίων TAI B (P⁸⁸ S C^{vid} L 33. 565. 892. 2427 pc e sy^{hmg} sa) || κ. οἱ τῶν. Φαρ. TOc D (C² f¹⁻¹³ M lat sy^h bo^{pt}) | κ. τ. Φαρ. W Δ | κ. οἱ Φαρισαῖοι Θ 1424 pc a ff² bo^{pt} | om. A 544 pc.

157. οἱ δε σοὶ TAI B (565. 2427 pc bo^{pt}) || οἱ δε σοὶ μαθηταὶ TOc D (A C L W f¹⁻¹³ 33 M; NA²⁷) | οἱ δε μαθηταὶ σου S (Δ) Θ 28. 2542 pc.

156) Mentre que en la descripció anterior, obra del redactor, tant el TAI com el TOc parlaven globalment de «els fariseus», ara, en boca dels anònims interpel·lants, l'un i l'altre (el TAI explicita μαθηταὶ) precisaran que es tracta de «els deixebles dels fariseus». La diferència pot ser deguda al fet que el redactor descrivia, en el passat (impf. perifràstic), la pràctica habitual dels deixebles del Baptista i dels fariseus, mentre que la interpel·lació dels *nouvinguts* afecta, en el present (doble ind. pr.), la comunitat de Marc en el si de la qual, a diferència de les comunitats baptistes i de les farisees, no es practica el dejuni religiós. El TAI tendeix a separar els dos grups parlant de «els deixebles de Joan i els deixebles dels fariseus»; el TOc també els separa, però els aixopluga sota un mateix paraigua: «els deixebles de Joan i els dels fariseus»; els restants testimonis refonen els dos grups: «els deixebles de Joan i dels fariseus», o bé harmonitzen amb el v. precedent, separant-los del tot: «els deixebles de Joan i els fariseus».

1. Cf. MATEOS-CAMACHO, *Marcos I* 237.

2. Vegeu *Les variants... de Mc (IV)*, núm. 146.

157) El pronom possessiu en dat. σου, comú al TAl i al TOc, emfàtic, en comptes de l'ordinari σοι³, reapareix en el par. de Lc 5,33, segons el TAl, no així segons el TOc (μαθηται σου D d e), i es presenta dues vegades en Jn 13,35 i 15,8. ¿Tindrà, aquí, sentit despectiu («els qui *tu tens per deixebles*»)? L'explicitació de μαθηται, per part del TOc, introdueix un net contrast entre el grup de referència, «els *deixebles* de Joan i els dels fariseus», i els del segon grup, «en canvi, els qui tu tens per *deixebles*», i recalcaria aquest to despectiu. S Θ, entre altres, no haurien copsat aquest matis i ho haurien corregit en conseqüència: «els *teus* deixebles». NA²⁷ retenen aquí la lliçó «occidental» per considerar-la *difficilior*.

[b'] 2,19-20: *Els convidats a noces no poden dejunar*

El tercer moviment, primer del tram descendent [b'], conté la resposta pròpiament dita de Jesús. Les dues analogies que vindran a continuació (vv. 21-22), posades igualment en boca de Jesús, constituïran un moviment independent.

158. (V. 19) (και ειπεν αυτοις) ο Ιησους TAl || om. TOc D d (W 28. 1424 pc b i q bo^{ms}).

159. οσον χρονον εχουσιν τον νυμφιον μετ αυτων ου δυνανται νηστευειν TAl B (S C Θ 28. [565]. 892. 2427. [l 2211] lat sy^[pl.h] co [P⁸⁸ L 2542: μεθ εαυ- | μεθ εαυ- ante εχ. A f¹³ M f q]) || om. TOc D d (W f¹ 33. 700 al it-vg^{ms} [sy^p]).

158) El TAl explicita el nom de «Jesús»; en el TOc no se'l menciona en tota la perícope.

159) L'assertió conservada pel TAl: «Durant el temps que tenen el nuvi amb ells no poden dejunar», no fa sinó repetir en termes afirmatius la resposta formulada en forma de pregunta, sense aportar-hi res de nou⁴. La seva ommissió per part del TOc hauria estat motivada –segons NA²⁷ (p)– per l'influx dels paral·lels sinòptics, on no es presenta. Em penso, però, que s'hauria d'invertir la valoració, car, si bé és cert que en el par. de Lc 5,33 el TAl no presenta aquesta paràfrasi, tanmateix n'hi ha traces en la formulació de la pregunta en el TOc (D d e): μη δυνανται... εφ οσον εχουσιν τον νυμφιον μεθ εαυτων νηστευειν. Notem que la variant μεθ εαυτων, anticipada a més per alguns còdexs, tal com assenyalen els editors, hauria estat deguda igualment a la influència del text «occidental» de Lluc. D'altra banda, interpel·lació i resposta han estat construïdes, segons el TOc, formant un quiasme⁵; l'afegitó del TAl desfà l'estructuració quiàstica⁶.

3. Cf. MATEOS-CAMACHO, *Marcos* I 238.

4. μη δυνανται // ου δυνανται; εν ω... εστιν // οσον χρονον εχουσιν; ο νυμφιος // τον νυμφιον; μετ αυτων // μετ αυτων; νηστευειν // νηστευειν.

5. Interpel·lació: νηστευουσιν (+) - ου νηστευουσιν (-) // Resposta: μη δυνανται ... νηστευειν; (-) - τοτε νηστευουσιν (+).

6. Interpel·lació: νηστευουσιν (+) - ου νηστευουσιν (-) // Resposta: μη δυνανται ... νηστευειν; (-) - ου δυνανται νηστευειν (-) - τοτε νηστευουσιν (+).

[a'] 2,21-22: *Nou i vell són incompatibles*

El *darrer moviment* [a'] consta de dues analogies redactades seguint el paral·lelisme semític (ουδεις... ει δε μη... // και ουδεις... ει δε μη...), destinades a corroborar i explicitar la novetat continguda en la resposta de Jesús. Encara que, de fet, han estat posades en boca de Jesús, sense mitjançar cap nou encapçalament, com seria d'esperar (vegeu, p. ex., 2,27; 4,9.13.21.24.26.30), per llur gènere literari –una ampliació temàtica– s'han d'assignar a un moviment ulterior (D d ho indiquen mitjançant una disjuntiva).

160. (V. 21) (ουδεις) δε TOc D, *autem* d (al it) // om. TAI [v.l. NR].

161. επιραπτει TAI (*adsuit* d vg) // επισυνραπτει TOc D (W) [v.l. NR].

162. (το πληρωμα) απ αυτου (αφ εαυ- B*) TAI (S Bal NA²⁷) | αυτου C E F G H Θ M pm | απ αυτου (το πλ.) A W 33 al // om. TOc D d (f¹³ al lat bo) [v.l. NR].

163. απο (του παλαιου) TOc D, a (*ueteri*) d (Θ f¹³ al lat) // om. TAI [v.l. NR].

164. (V. 22) (ο οινος) απολλυται και οι ασκοι TAI B (P⁸⁸ 892. 2427 bo), en pr. sg., seguit d'un και adverbial | εκχειται και οι ασκοι L sy^{pal} // και οι ασκ. απολουνται TOc* D, *et utres peribunt* d (it), en fut. pl. // εκχ. κ. οι ασκ. απολουνται, conflació TAI/TOc (S A C [W Θ] f¹³ 28. 33. 157. 180. 205. 565. 597. 700. 1006. 1010. 1071. 1241. 1243. 1292. 1342. 1505 M vg^{ww.st} sys.^{[p].h} sa arm aeth).

165. αλλα οινον νεον εις ασκους καινους TAI B (S*) | αλ. ο. v. εις ασκ. καιν. βλητεον P⁸⁸ S¹ A C L Δ Θ f¹³ 28. 33. 157. 180. 205. 565. 579. 597. 700. 892. 1006. 1010. 1071. 1241. 1243. 1292. 1342. 1424. 1505 M aur c l q vg sy^{h.pal} arm: ex Lc 5,38 P^{4.75vid} S¹ B L | αλ. ο. v. εις ασκ. καιν. βαλλουσιν W e f sy^{s.p} aeth: ex Lc 5,38 S* D it // om. TOc D d (2427 a b ff² i r¹ t bo^{ms}).

160) Amb la partícula disjuntiva el TOc remarca el canvi de registre i insinua, per tant, l'inici d'un nou moviment. Lluc així ho entengué preposant l'encapçalament *ελεγεν δε και παραβολην προς αυτους οτι* (Lc 5,36).

161) El TOc reforça el perfectiu del TAI, *επι-ραπτω*, amb una segona preposició, *επι-συν-ραπτω*, «cosir *ensems*», remarcant l'aspecte *sin-cretístic*.

162-163) El TAI anticipa la prep. *απο* seguida d'un pronom amb sentit probablement partitiu, reduint a incís parentètic l'incís principal: *ει δε μη, αιρει το πληρωμα απ αυτου – το καινον του παλαιου–*, «si no, s'enduu el complement part del (mantell) –allò nou (part) d'allò vell–» (B* sembla entendre-ho diversament: «si no, s'enduu el complement *per si mateix* allò nou d'allò vell»); el TOc, per la seva banda, reforça la idea de novetat: *ει δε μη, αιρει το πληρωμα το καινον απο του παλαιου*, «si no, s'enduu el complement nou part d'allò vell».

164) Mentre que el TAI situa en el pr. narratiu amb valor de fut. la pèrdua del vi nou, pèrdua que comporta també la dels bots vells: «si no, rebentarà el vi els bots, i el vi *es perd*, com també els bots», el TOc situa en un futur immediat la pèrdua de l'un i dels altres: «si no, rebentarà el vi els bots, i el vi i els bots *es perdran*». El TAI dóna molta importància a la pèrdua material del vi (pr. sg.); el TOc adverteix sobre les nefastes conseqüències del sincretisme religiós (fut. pl.). Alguns testimonis alexandrins consideren que es més apropiat parlar de «vessar-se» el vi que no pas de «perdre's»; finalment la resta de testimonis combina aquesta variant i l'«occidental», reservant el verb «vessar-se» per al vi i retenint el verb «perdre's» per als bots.

165) Novament el TOc presenta un text més curt. L'afegit del TAI (amb una sèrie de variants harmonitzadores que han afectat també alguns testimonis occidentals), «al contrari, (s'ha de tirar) el vi nou en bots nous!», trenca l'harmonia del paral·lelisme semític en afegir un nou membre que no té correspondència en la primera analogia⁷, fins al punt de reduir –segons Metzger– a incís parentètic la segona part de la segona analogia: «ningú no tira vi nou en bots vells –si no, rebentarà el vi els bots, i el vi es perdrà, com també els bots–; al contrari, el vi nou (es tira) en bots nous»⁸. D'altres comentaristes prefereixen suplir un verb per a la darrera frase, verb que ha estat explicitat –com es pot observar– per nombrosos testimonis de la tradició manuscrita.

El conjunt de variants de l'un i l'altre text revelen tendències divergents. El TAI presenta una sèrie d'explanacions destinades a explicitar aspectes ja suficientment insinuats en els *logia* de Jesús, sia en forma d'aclariment (núm. 159) sia d'advertiment (núm. 165), oferint un text àgil i entenedor. El TOc recalca millor l'estructura quiàstica de la seqüència [a b // b' a'] (núm. 160) i reté una sèrie de matisos de caire teològic (núms. 157, 161, 162-163).

Mc 2,18-22 [C']

B03

[a] 18a Estaven dejunant els deixebles de Joan i els fariseus.

[b] 18b Vénen i li diuen: «Per què els deixebles de Joan i els deixebles dels fariseus dejunen; els teus, en canvi, no dejunen?»

[b'] 19 Els digué Jesús: «És que poden dejunar els nocers mentre el nuvi és amb ells? Durant el temps que tenen el nuvi amb ells no poden dejunar. 20 Però vindran dies en què els arrabassaran el nuvi, i llavors, aquell dia, dejunaran.

[a'] 21 »Ningú no cus una peça de roba sense estrenar en un mantell vell; si no, s'enduu el complement part del

D05

[a] 18a Estaven dejunant els deixebles de Joan i els fariseus.

[b] 18b Vénen i li diuen: «Per què els deixebles de Joan i els dels fariseus dejunen; en canvi, els qui tu tens per deixebles no dejunen?»

[b'] 19 Els digué: «És que poden dejunar els nocers mentre el nuvi és amb ells? 20 Però vindran dies en què els arrabassaran el nuvi, i llavors, aquell dia, dejunaran.

[a'] 21 »Tanmateix, ningú no cus ensems una peça de roba sense estrenar a un mantell vell; altrament, s'enduu el

7. En el TOc es corresponen perfectament el període trimembre de la primera analogia i el de la segona: ουδεις δε ... παλαιον [a]: ει δε μη... παλαιου [b] και... γινεται [c] // και ουδεις... παλαιους [a']: ει δε μη... ασκους [b'] και ... απολουνται [c']. El darrer incís conservat per el TAI, αλλα ... καινους, no té correspondència.

8. Cf. Metzger, *TC* 67: «Not observing that ει... ασκοί is parenthetical and therefore that the force of βάλλει carries over to the words after αλλά, copysts inserted βλητέον (from Lk 5.38) or βάλλουσιν (from Mt 9.17).»

(mantell) –allò nou (part) d'allò vell– i es fa un esquinç pitjor. 22 I ningú no tira el vi nou en bots vells; si no, rebentarà el vi els bots, i el vi es perd, com també els bots. Al contrari, (s'ha de tirar) el vi nou en bots nous!»

complement nou part d'allò vell i es fa un esquinç pitjor. 22 I ningú no tira el vi nou en bots vells; altrament, rebentarà el vi els bots, i el vi i els bots es perdran.»

[B'] Mc 2,23-28: *Senyoria de l'Home sobre la Llei*

La *sisena seqüència* [B'] presenta una estructura concèntrica formada per cinc moviments *a b // c \ b' a'*. En el primer tram es descriu la conculcació del precepte sabàtic per part dels deixebles [a b]; en el centre, la crítica dels fariseus adreçada a Jesús [c]; en el segon tram, la resposta contundent de Jesús [b' a'].

[a] 2,23a: *Jesús travessa els sembrats en dissabte*

El *primer moviment* [a] constata una acció que té lloc durant el precepte sabàtic.

166. (εγενετο) παλιν TOc D, *iterum* d ([f³] lat) || *om.* TAl [v.l. NR].

167. διαπορευεσθαι TAl B / TOc D ([j C] 2427 c e f f¹ r¹) || παραπορ- P⁸⁸ S Θ 700. 892. l 2211 [j A L f¹ 33 M] | παρ- W (j f³) *al, ambulare* d).

166) L'adv. «novament», conservat pel TOc, fa referència a una primera actuació de Jesús en dissabte: vegeu 1,21b.

167) La lliçó primitiva era, sens dubte, la conservada pels dos màxims representants de l'un i l'altre text (en 9,30 novament B* D 2427 a aur c f llegeixen επορευοντο per παραπορ- *rell*): «es posà a travessar (inf. pr. incoatiu successiu a l'aor. εγενετο) pels sembrats»; la majoria de testimonis alexandrins modifiquen el sentit del verb en «passava al llarg de», sentit que combinat amb la prep. δια ve a dir el mateix; d'altres el suavitzen: «passava pels sembrats».

[b] 2,23b: *Els deixebles arrenquen espigues*

El *segon moviment* [b] descriu amb gran concisió (sobretot segons el TOc) els primers passos que feren els deixebles en sentir-se alliberats del precepte sabàtic.

168. (οι μαθηται) αυτου TAl (*eius* d) || *om.* D [v.l. NR].

169. (ηρξαντο) οδον ποιειν (οδοποιειν B f¹ 892. 2427 *al*) τιλλοντες TAl | οδοιπορουντες τιλλοντες f³ 565^{mg} pc || τιλλειν TOc D, *uellere* d (W b c e ff i t z [sy^s]) | οδοιπορουντες τιλλειν, confluència TAl/TOc ([13^r]. 346 a f q r sy^{p1,h} co arm).

168) L'omissió del pronom αυτου per part de D05 (aquest còdex tendeix a explicar-lo: cf. 4,34; 6,41; 10,10.13.24; 14,16) mostra que són *els deixebles* els qui han pres la iniciativa de conculcar el sàbat, tot i que l'oportunitat els l'havia donada Jesús, pel fet que «*ell*, un dissabte, es posà a travessar pels sembrats».

169) El TAI minimitza l'incoatiu «començaren» en referir-lo a «fer camí», en correspondència amb l'acció anterior de Jesús («ell... es posà a travessar pels sembrats» / «els seus deixebles començaren a fer camí»), però subordinant-hi (part.) l'acció de «arrencar les espigues», quan aquesta constitueix precisament el *leitmotiv* de la seqüència; alguns testimonis alexandrins intenten de corregir-ho posant els dos verbs en part. pr. El TOc, per la seva banda, omet la referència a «fer camí» (completament supèrflua) i posa en relació el verb incoatiu amb l'acció principal: «començaren a arrencar les espigues»; en alguns manuscrits, finalment, s'observa una conflació del TAI i TOc.

[c] 2,24: *Enèrgica protesta dels fariseus*

En el *moviment central* [c] es comprova la reacció dels fariseus, omnipresents, re-criminant a Jesús la conculcació del precepte sabàtic per part dels seus deixebles.

170. και οι Φαρισαιοι TAI || οι δε Φαρ. TOc D, *Pharisaei autem* d [v.l. NR].

171. (ελεγον) αυτω TAI || om. TOc D d (it) [v.l. NR].

172. (τι ποιουσιν) οι μαθηται σου TOc D, *discipuli tui* d (Θ f^{1.13} al lat) || om. TAI [v.l. NR].

173. (ο ουκ εξεστιν) αυτοις TOc D, *eis* d (it) | ποιειν sa^{pt} bo || om. TAI [v.l. NR].

170) El TOc marca millor la disjunció connotada per la protesta dels fariseus. Marc coordina la majoria de seqüències i de moviments amb un και i reserva la partícula δε per als casos on vol remarcar separació, disjunció, oposició, etc.

171) El TAI especifica que s'adrecen «a ell», Jesús, mentre que el TOc centra l'atenció en l'amplitud de la protesta, «anaven dient» (impf. duratiu). Del tenor de la protesta es desprèn que l'adreçaven bàsicament a Jesús com a responsable de la conculcació de la Llei.

172) El TOc explicita els infractors de la Llei: «Mira com fan *els teus deixebles* en dissabte...», com havien fet, també segons aquest mateix text, els anònims de la seqüència anterior (cf. 2,18d: núm. 157).

173) El TAI formula un principi absolut: «allò que no és permès», mentre que el TOc ho circumscriu als deixebles: «allò que no *els* és permès».

[b'] 2,25-26: *Jesús contraataca recordant-los el cas de David*

En el *quart moviment*, primer del tram descendent [b'], en el més pur estil rabínic, Jesús respon amb una pregunta a la interpel·lació dels fariseus i els recorda el cas de David.

174. (V. 25) και (+ αυτος A f¹ M) ελεγεν TAI B (P⁸⁸ 565. 2427. [l 2211] bo^{pt}) | κ. (+ αυτος 28. 1241. 1424 pc) λεγει S C L W f³ 33. (700). 892 pc; NA²⁷ || κ. αποκριθεις ειπεν TOc D [*et respondens ait* d] ([Θ] a).

175. (οι μετ αυτου) οντες TOc D, *erant* d || om. TAI [v.l. NR].

176. (V. 26) πως (εισηλθεν) S A C *rell*; NA²⁷ || om. TAI B / TOc D d (2427 r¹ t).

177. επι Αβιαθαρ αρχιερεως TAI || om. TOc D d (W pc it sy^s).

178. της προθεσεως TAI || τ. προσ- TOc D (*propositionis* d) [v.l. NR].

179a. ους ουκ εξεστιν φαγειν ει μη τους ιερεις, και εδωκεν και τοις συν αυτω ουσιν TAI || και εδωκεν τοις μετ αυτου ουσιν ους ουκ εξεστιν φαγειν ει μη τοις ιερευσιν TOc D, *et dedit eis qui cum illo erant quos non licebat manducare nisi sacerdotibus* d (W Θ pc it) [v.l. NR].

179b. τους ιερεις TAI B (S 892. 2427 sa^{mss} bo^{mss}) || τοις ιερευσιν TOc D, *sacerdotibus* d (A C [L, Θ] W^f M lat) | τ. ιερ. μονους Δ 33 pc sa^{mss} bo (J^f3 it vg^{mss}) | τ. αρχιερευσιν (Φ) 28. 579. 1241 pc.

179c. και τοις συν αυτω ουσιν TAI || τοις μετ αυτου ουσιν TOc D, *eis qui cum illo erant* d | τοις μετ αυτου W Θ [v.l. NR].

174) L'encapçalament de la resposta de Jesús és més solemne en el TOc, «i respongué dient-los», que en el TAI, «i els deia», o «i els diu», en pr. actualitzador, però poc indicats l'un i l'altre per a encapçalar una resposta tan contundent. L'afegitó del pronom αυτος és superflu.

175. Amb l'explicitació del part., el TOc aconsegueix de convertir l'expressió οι μετ αυτου οντες en un estereotip que es repetirà en el v. següent (sempre segons el TOc).

176) L'omissió de la partícula πως pels dos màxims representants de l'un i l'altre text posa èmfasi, amb la manera abrupta com la introdueix, en l'ensenyança de Jesús.

177) En el TOc no es presenta l'expressió temporal, «en temps d'Abiatar, summe sacerdot», d'altra banda inexacta⁹.

178) El TOc llegeix tant en Mc 2,26 com en els par. de Mt 12,4 i Lc 6,4 προσθεσεως, en comptes de προ-, amb idèntic significat.

179) L'ordre dels incisos del TAI és narrativament el més correcte, ja que no separa l'oració de relatiu, ους ουκ εξεστιν κτλ., del seu antecedent, τους αρτους. El TOc, en canvi, els separa, a fi de reservar els sis primers incisos de la resposta de Jesús (cada un dels tres incisos de la pregunta retòrica [a b c] té el seu correlatiu en la resposta pròpiament dita [a' b' c'])¹⁰ per a rebatre el primer incís de la protesta dels fariseus, la interpel·lació¹¹, i el setè (l'oració de relatiu) per a rebatre'n el segon, la prohibició¹². A l'estructura binària de la protesta correspon una nova estructura binària en la resposta¹³. El canvi d'ordre del TAI altera tota l'estructuració. D'altra banda, pel que fa a les variants, la primera (179b: τους ιερεις TAI | τοις ιερευσιν TOc) respon al canvi de perspectiva resultant del canvi d'ordre dels incisos¹⁴; la segona (179c: και τοις συν

9. Metzger, TC 68, entén que l'omissió respon a l'intent d'eludir la dificultat històrica: vegeu 1Re 21,7 LXX.

10. τι εποησεν Δαυιδ [a] οτε χρειαν εσχεν και επεινασεν [b] αυτος και οι μετ αυτου οντες [c] // εισηλθεν εις τον οικον του θεου [a'] και τους αρτους της προσθεσεως εφαγεν [b'] και εδωκεν τοις μετ αυτου ουσιν [c'] TOc.

11. τι ποιουσιν οι μαθηται σου τοις σαββασι // ουδεποτε ανεγνωτε τι εποησεν Δαυιδ;

12. ο ουκ εξεστιν αυτοις (τοις μαθηταις) // ους (τους αρτους) ουκ εξεστιν φαγειν ει μη τοις ιερευσιν.

13. τι ποιουσιν οι μαθηται σου [a] - ο ουκ εξεστιν [b] // τι εποησεν Δαυιδ [a'] - ους ουκ εξεστιν [b'].

14. El TAI prefereix l'ac., car entén que es tracta del subjecte de l'inf. φαγειν, mentre que el TOc considera el dat. com l'atribut de l'impersonal εξεστιν (en el par. de Lc 6,4 es repeteixen les mateixes variants).

αυτω ουσιν TAI | τοις μετ αυτου ουσιν TOc) també es deu, en part, al canvi d'ordre: el και adverbial del TAI es fa necessari per la llunyania de l'objecte (τους αργτους) del verb «donà», representant el canvi de prep. una variació estilística respecte de οι μετ αυτου del v. 25; el TOc, en canvi, explicita l'objecte del verb a continuació en forma d'oració de relatiu (ους, scil. τους αργτους) i manté el paral·lelisme amb l'expressió οι μετ αυτου οντες del v. 25.

[a'] 2,27: *L'Home té senyoria també sobre el precepte sabàtic*

En el *darrer moviment* [a'], Lluc formula el principi teològic segons el qual Jesús es regeix.

180. και ελεγεν αυτοις TAI || λεγω δε υμιν TOc D, *dico autem uobis* d (it) | λ. δε υμ. οτι W b t.

181. Το σαββατον δια τον ανθρωπον εγενετο, και ουχ ο ανθρωπος δια το σαββατον, ωστε TAI | Το σαββατον δια τον ανθρωπον εκτισθη, ωστε W sy^s || om. TOc D d (it).

180) El TAI assenyala molt bé que es tracta d'un nou moviment, «I els anava dient», artifici redaccional destinat a introduir la sentència principal, i anticipa amb l'impf. que Jesús en pronunciarà més d'una; el TOc insinua suficientment amb la disjuntiva, sense interrompre la resposta de Jesús, que es tracta de la sentència final i li confereix un to molt seriós amb l'encapçalament «Tanmateix us dic».

181) El TAI enuncia un principi general: «El sàbat fou instituït per a l'home, i no l'home per al sàbat», i en treu la conseqüència: «de tal manera que senyor és l'Home també del sàbat». El TOc presenta altra vegada un text més curt, ometent la primera sentència gnòmica del TAI (alguns testimonis ometen tan sols el segon període) i posant tot l'èmfasi en el que passa a ser el principi general: «Senyor és l'Home també del sàbat.» En els par. sinòptics no hi ha constància de la primera sentència del TAI. El και adverbial, «també», recalcat per ambdós textos (και του σαββατου), fa inclusió amb el παλιν inicial conservat tan sols pel TOc, i l'un i l'altre fan referència a l'altra perícope en què Jesús va actuar en un «dia de precepte» (τοις σαββασιν // εν τοις σαββασιν: compareu 1,12b amb 2,23 D): a Cafarnaüm va expulsar el mal esperit del públic de la sinagoga en una reunió sabàtica (sense fer, però, cap treball prohibit); aquí va més enllà: la seva ensenyança no sols té «poder» (εξουσια) per a alliberar «l'home» (ανθρωπος... εκ του ανθρωπου, 1,23.25 D) del fanatisme religiós de què estava posseït, sinó que en la seva qualitat de «l'Home» per antonomàsia (ο υιος του ανθρωπου) té «senyoria/autoritat» (κυριος) sobre la mateixa institució religiosa representada per «el sàbat» (το σαββατον).

La primera sentència, conservada tan sols pel TAI, fa referència a la institució del sàbat de Gn 2,2-3 (cf. Ex 20,8-11; Dt 5,12-15). Jesús posaria en relleu un aspecte que la interpretació farisea havia menystingut convertint el sàbat en un absolut, a saber, que el precepte del repòs sabàtic havia estat instituït en funció de l'home i no a l'inrevés. D'aquí, però, no s'infereix, com sembla indicar aquesta recensió (ωστε), que l'Home ideal sigui «senyor» del sàbat. La segona sentència va molt més enllà i no pot, per tant, ser considerada com una *conseqüència* de la primera. En el text occidental

l'argumentació de Jesús, extrapolant el que va fer el rei David, culmina en la sentència segons la qual ell, com a paradigma de l'Home, ostenta la suprema autoritat («senyor») sobre la institució religiosa: l'Home Jesús és superior a David¹⁵. Els seus deixebles, en quant estan units a ell, gaudeixen de la mateixa llibertat i poden, per consegüent, arrencar les espigues en sàbat, encara que no en tinguin necessitat (Mt 12,1 ho suavitzarà dient que «tenien gana» i en «menjaren»).

Mc 2,23-28 [B']

B03

[a] 23a Ocorregué que ell, un dissabte, es posà a travessar pels sembrats.

[b] 23b Els seus deixebles començaren a fer camí arrencant les espigues.

[c] 24 Els fariseus li anaven dient: «Mira com fan en dissabte allò que no és permès!»

[b'] 25 Ell els replicava: «No heu llegit mai què va fer David quan va sentir necessitat i tingué gana, ell i els qui (eren) amb ell? 26 Va entrar a la casa de Déu, en temps d'Abiatar, summe sacerdot, va menjar els pans de l'ofrena, que no és permès de menjar sinó als sacerdots, i en va donar també als qui l'acompanyaven.»

[a'] 27 I els anava dient: «El sàbat fou instituit per a l'home, i no l'home per al sàbat, de manera que senyor és l'Home també del sàbat.»

D05

[a] 23a Ocorregué novament que ell, un dissabte, es posà a travessar pels sembrats.

[b] 23b Els deixebles començaren a arrencar les espigues.

[c] 24 Però els fariseus anaven dient: «Mira com fan els teus deixebles en dissabte allò que no els és permès!»

[b'] 25 Ell respongué dient-los: «No heu llegit mai què va fer David quan va sentir necessitat i tingué gana, ell i els qui eren amb ell? 26 Va entrar a la casa de Déu, va menjar els pans de l'ofrena i va donar als qui eren amb ell els (pans) que no és permès de menjar sinó als sacerdots.»

[a'] 27 Tanmateix us dic: «Senyor és l'Home també del sàbat.»

[A'] Mc 3,1-7a: *L'home atrofiat pel legalisme de la sinagoga*

La darrera seqüència [A'] clou la Secció Segona amb un episodi presidit per l'«home amb la mà atrofiada», correlatiu de la primera [A], on el protagonista era un «leprós» (Mc 1,40-45). El marc és novament «la sinagoga» de Cafarnaüm (cf. 1,21a) i l'acció es desenvolupa novament en «dissabte» (cf. 1,21b). Consta de deu moviments distribuïts en dos trams que giren entorn d'un centre bipolar, formant la figura *a b c d*

15. Vegeu Damià ROURE, *Jesús y la figura de David en Mc 2,23-26. Trasfondo bíblico, intertestamentario y rabínico*, Roma, Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1990, pp. 128-129.

e // e' d' c' b' a'. Davant uns adversaris que l'estant sotjant per tal de poder-lo acusar [a-d], Jesús els planteja, en el primer centre, la qüestió de si és lícit o no guarir en dis-sabte [e]; en el segon, aquests responen amb un mutisme absolut [e']; Jesús, aïrat, resol restablir l'home al seu estat primitiu, mentre que els fariseus i els herodians es confabulen per eliminar-lo i ell s'ha de retirar vora el mar [d'-a']. Tot i presentar bàsicament un mateix text, les variants entre l'un i l'altre text són nombrosíssimes (vint-i-una).

[a] 3,1a: *Jesús entra de nou a la sinagoga*

El primer moviment [a] constitueix la composició de lloc.

182. εις συναγωγην TAI B (S; Aland, *Synopsis*) // εις την συν. TOc D (A C L W Θ 072 f^{1.13} 33. 2427 M sa [bo]; NA²⁷).

182) La manca d'art. en B S és sorprenent. Fa la impressió que aquesta recensió, ometent l'art., hagi volgut evitar de relacionar aquesta sinagoga (την συναγωγην, amb art. referencial) amb la de Cafarnaüm (cf. 1,21b). Segons el TOc, i bona part dels testimonis alexandrins, es tracta d'un nou episodi (παλιν) que es desenvolupa en el mateix marc i en les mateixes circumstàncies que el primer episodi, ubicat a la sinagoga de Cafarnaüm, i que té per protagonista igualment l'«home» que, per diverses raons, es troba sumit en un estat deplorable¹⁶.

[b] 3,1b: *L'home amb la mà atrofiada*

En el segon moviment [b], es presenta un individu que, com l'endimoniat de Cafarnaüm, representa una part del públic de la sinagoga. Allí era figura dels oients imbuïts pel fanatisme religiós; aquí, dels qui estan impeditos completament de fer qualsevol activitat, simbolitzada per «la mà».

183. εξηραμμενην TAI, part. pf. passiu de ξηραινω, «que estava assecada/atrofiada» | ξηραν TOc D, *aridam* d ([W]), adj. «seca/atrofiada» [v.l. NR].

183) Tant en l'un com en l'altre text el part. pf., respectivament l'adj. es troben en posició predicativa, conferint així el narrador molt d'èmfasi a aquest estat. El TAI indica des d'un bon començament que l'estat de prostració és l'efecte d'una acció o esdeveniment anterior, és a dir, que la seva invalidesa no és de naixement¹⁷; el TOc es limita a subratllar l'estat d'invalidesa. Més endavant el TAI i el TOc s'intercanviaran els papers.

16. εισηλθεν... εις την συναγωγην // εισελθων εις την συναγωγην; ην εκει ανθρωπος // ην εν τη συναγωγη ανθρωπος; εν τοις σαββασιν // τοις σαββασιν.

17. MATEOS-CAMACHO, *Marcos* I 272.

[c] 3,2: *Els espies estan a l'aguait*

En el *tercer moviment* [c] es mencionen uns individus que espien Jesús per tal de denunciar-lo davant les autoritats religioses.

184. παρατηρουν TAI, impf. veu act. || -ρουντο TOc D (A C* W Θ al), impf. veu mitjana [v.l. NR].

185. τους σαββασιν TAI (*sabbatis d*) || εν τ. σαβ. TOc D (S C D Θ 1241. 2542. l 2211 al).

186. (θεραπευσει) αυτον TAI || om. TOc D d (W latt) [v.l. NR].

187. (ινα) κατηγορησωσιν αυτου TAI, pr. subj. || -σουσιν αυτου (αυτον D*) D^B, fut. ind. [v.l. NR].

184) Lluc emprà la veu mitjana tant en el passatge par. de Lc 6,7 com en Lc 14,1 i Ac 9,24. En Lc 20,20 el TAI emprà la veu act., mentre que el TOc D (Θ it?) llegeix αποχωρησαντες. El significat és el mateix: «observar atentament amb mala intenció, espigar». La veu mitjana sembla més apropiada, car aquí l'acció reverteix sobre els individus anònims que estan a l'aguait.

185) Sense prep. té un sentit més genèric, «en dissabte» (cf. 1,21b; 2,24), que amb la prep. εν, «un dissabte» (cf. 2,23).

186) Explicitant l'objecte, el TAI circumscriu l'acció de guarir al cas present. El TOc ho generalitza.

187) En Mt 12,10 es presenten les mateixes variants¹⁸.

[d] 3,3: *Una caricatura d'home en el centre del debat*

En el *quart moviment* [d], Jesús ordena a l'home que es posi dempeus en el centre de l'assemblea.

188. (τω ανθρωπω τω) την χειρα εχοντι ξηραν TAI B ([L] [28]. 565. 892. 2427. [2542. l 2211] [pc] a) | τ. ξηραν χ. εχ. S C* Δ Θ pc; NA²⁷ || εχ. τ. χ. εξηραμμενην TOc D [*habenti manum aridam d*] ([W latt]) | εξηραμμενην εχ. τ. χ. A 0213^f.¹³ 33 M.

189. (Εγειρε) και στηθι TOc D, *et sta d* (c [e f] sa) || om. TAI.

190. εις το μεσον TAI (*in medium d*) | εκ του μεσου W || εν μεσω TOc D (aur c l) [v.l. NR].

188) El TAI inverteix perfectament l'ordre dels mots de la presentació inicial, si bé canviant el part. pf. per un adj. El TOc, a l'inrevés, canvia l'adj. per un verb en part. pf. i el col·loca igualment al final de l'incís, indicant ara que es tracta d'un estat adquirit en el passat, segons el raonament que n'ha fet Jesús. L'ordre dels mots és força inestable, com es pot apreciar en les múltiples variants.

189-190) Les dues variants estan interconnectades. El TAI subratlla *el centre* de l'assemblea on s'ha de situar l'home quan s'aixequi; el TOc, l'actitud *hieràtica* que ha de prendre enmig de l'assemblea l'home que fins ara havia romàs prostrat.

18. Vegeu B.-D.-R., § 369.

[e] 3,4a: *La rehabilitació de l'home és qüestió de vida o mort*

En el *cinquè moviment*, primer del centre bipolar [e], Jesús posa els seus adversaris davant un doble dilema.

191. και λεγει αυτοις TAI || κ. ειπεν προς αυτους TOc D, *et dixit ad illos* d [v.l. NR].

192. εν (τοις σαββασιν) TOc D (A Θ f¹³ al), com en 2,23 i 3,2 D || *om.* TAI, com en 3,2 TAI [v.l. NR].

193. αγαθοποιησαι TAI (A B C L Θ f^{1.13} 2427 M) || τι αγαθον ποιησαι TOc D [*aliquid benefacere* d] (b e) | αγ. ποι., conflació del TAI/TOc (S W; NA²⁷).

194. μαλλον (η αποκτειναι/απολεσαι) TOc D, *magis* || *om.* TAI [v.l. NR].

195. αποκτειναι TAI (S A B C D^{p.m.} 2427 M sy^h sa^{mss} bo) | απολεσαι TOc D*, *perdere* d (L W Δ Θ f^{1.13} 28. 565. 579. 700. 892. 1424. 2542. l 2211 al latt sy^{s.p} sa^{ms}).

191) El TAI situa també en el pr. de la comunitat la pregunta de Jesús (vegeu v. 3); el TOc situa en el passat la pregunta que Jesús adreça explícitament als seus contendents.

192) Vegeu núm. 185.

193) El TAI es limita a contraposar els dos verbs compostos, «fer bé» i «fer mal» en general; el TOc particularitza: «fer algun bé o fer mal»; S W eliminen l'indefinit τι, harmonitzant amb el TAI, però separen encara, sota l'influx del TOc, els dos components del verb. Els editors de NA²⁷ i GNT⁴ s'han inclinat per aquesta llició tan precàriament atestada.

194-195) El TOc reforça la contraposició del segon dilema (απολεσαι és la llició primitiva de D05)¹⁹, en el sentit de «salvar una vida *en comptes* de²⁰ deixar-la perdre»; el TAI construeix les dues per igual, accentuant la bipolaritat amb el verb αποκτειναι: «fer bé o fer mal, salvar una vida o matar». En Lc 6,9 es presenten novament les dues variants, si bé απολεσαι és la més ben atestada en ambdós textos.

[e'] 3,4d: *Un silenci culpable*

En el *sisè moviment*, segon del centre bipolar [e'], es comprova el llarg silenci (impf.) dels adversaris, que es resisteixen a acceptar l'evidència. Es brevíssim, sense variants.

[d'] 3,5a-d: *Reacció airada de Jesús*

El *setè moviment*, primer del tram descendent [d'], comprèn la doble reacció de Jesús enfront del mutisme dels seus adversaris i la presa de posició a favor de la integritat de l'home.

196. επι τη πωρωσει TAI | επι τη νεκρωσει TOc D, *super emortua* d (it sy^s).

19. «λεσα elot. sub κτει p.m.» (SCRIVENER 438).

20. Per influència de l'hebreu: Vegeu B.-D.-R., § 246,2a.

197. (την χειρα) σου TOc D, *eius d* (S A C K L P W Δ Θ ^{f.13} 28. 565. 579. 700. 892. 1241. [J 1424]. 2542. l 2211 *pm latt sy^{s-p} sa bo*) || *om.* TAI B (J 2427 *pm*; NA²⁷).

196) El TAI parla de «l'enduriment de llur cor», com en Ef 4,18; el TOc és més categòric, parlant de «la necrosi de llur cor», car han negat l'evidència.

197) L'explicitació del pronom possessiu no és necessària (n'hi ha prou amb l'art.), però recalca el que havia expressat ja dues vegades mitjançant el part. pr. εχων (vv. 1 i 3).

[c'] 3,5e-f: *Restabliment de l'home*

En el *vuitè moviment* [c'] es narra el procés de restabliment de l'home al seu estat primigeni.

198. (αποκατεσταθη η χειρ αυτου) ευθεως TOc D, *statim d* || *om.* TAI [*v.l.* NR].

198) El TOc insisteix en la perfecta *sincronització* entre l'acció d'estendre la mà i el seu restabliment (noteu, a més, l'ús de αποκαθιστημι amb un sol augment; el TAI llegeix απεκατεσταθη, amb doble augment).

[b'] 3,6: *Els adversaris es confabulen per eliminar Jesús*

En el *novè moviment* [b'] es comprova la confabulació tramada contra Jesús pels fariseus conjuntament amb els herodians.

199. και εξελθοντες TAI || εξ, δε TOc D, *exeuntes autem d* [*v.l.* NR].

200. (οι Φαρισαιοι) ευθυς TAI || *om.* TOc D d (W *pc*) [*v.l.* NR].

201. (συμβουλιον) εδιδουν TAI B (L ^{f.13} 28. 565. 700. 892*^{vid.} 2427 *pc bo^{mss}*), *impf.* || ποιουντες TOc D (a), part. pr. | εποιουν A [W] ^{f.1} 33 *M*, *faciebant d*: *impf.* | εποισησαν S C Δ Θ 892^{mg} *pc*, *aor.*

199) Amb la disjunció, el TOc remarca millor la ruptura definitiva dels fariseus amb Jesús, acontentant-se el TAI amb una simple coordinació.

200) Ara és el TAI el que subratlla la *immediatesa*²¹: els fariseus a l'instant es posaren a deliberar contra Jesús en companyia dels herodians.

201) L'*impf.* del TAI, successiu a l'*aor.*, confereix al verb aspecte *incoatiu*, «es posaren a deliberar»; el part. pr. del TOc designaria igualment l'acció subsegüent a la sortida²², mentre que l'*impf.* harmonitzaria amb el TAI. L'*aor.* correspondria a una lectura de caire més narratiu.

21. El TAI no diferencia, pel que sembla, entre ευθυς, *adv.*, pres en sentit *local* pel TOc, i ευθεως, *adv. temporal*: vegeu *Les variants... de Mc* (I), núm. 30, i (II), núm. 43.

22. Vegeu B.-D.-R., § 339,2a.

[a'] 3,7a: *Retirada de Jesús*

En el *darrer moviment* [a'] es comprova la retirada de Jesús, a fi d'escapolir-se de la confabulació dels seus adversaris.

202. και ο Ιησους TAI || ο δε Ι. TOc D, *Iesus autem* d [v.l. NR].

203. προς (την θαλασσαν) TAI || εις TOc D, *ad* d (P 579. 2542 *al*) | παρα f³ 28. 1424 *pc*.

202) Exactament com en el moviment anterior, el TOc remarca amb la partícula disjuntiva la retirada que Jesús, al seu torn, s'ha vist obligat a emprendre després de la ruptura dels fariseus amb ell. El TAI novament es limita a coordinar-lo amb el moviment anterior.

203) προς i εις seguits d'un locatiu marquen matisos lleugerament diversos: el TAI indica *apropament*, «*prop del mar*»; el TOc, la *direcció*, «*cap al mar*».

Mc 3,1-7a [A']

B03

D05

[a] 1a Entrà novament a una sinagoga.

[b] 1b Hi havia allí un home que tenia completament atrofiada la mà.

[c] 2 L'estaven espiant, per si en dissabte el guaria, per tal de poder-lo acusar.

[d] 3 Diu a l'home que tenia la mà atrofiada: «Aixeca't i posa't al bell mig!»

[e] 4 I pregunta a ells: «¿És permès en dissabte fer bé o fer mal, salvar una vida o matar?»

[e'] 4d Ells, però, callaven.

[d'] 5a Havent llançat entorn d'ells una mirada d'ira, contristit per l'enduriment de llur cor, diu a l'home: «Estén la mà!»

[c'] 5e L'estengué i recobrà la normalitat la seva mà.

[b'] 6 En sortir, els fariseus, juntament amb els herodians, a l'instant es posaren a deliberar contra ell, a fi de perdre'l.

[a] 1a Entrà novament a la sinagoga.

[b] 1b Hi havia allí un home que tenia atrofiada la mà.

[c] 2 L'estaven espiant, per si el dissabte guaria, per tal de poder-lo acusar.

[d] 3 Diu a l'home que tenia la mà completament atrofiada: «Aixeca't i posat dempeus al mig!»

[e] 4 I preguntà adreçant-se a ells: «¿És permès el dissabte fer algún bé o fer mal, salvar una vida en comptes de deixar-la perdre?»

[e'] 4d Ells, però, callaven.

[d'] 5a Havent llançat entorn d'ells una mirada d'ira, contristit per la necrosi de llur cor, diu a l'home: «Estén la teva mà!»

[c'] 5e L'estengué i recobrà la normalitat la seva mà a l'instant.

[b'] 6 En sortir, però, els fariseus, juntament amb els herodians, es reuniren a deliberar contra ell, a fi de perdre'l.

[a'] 7a Jesús, juntament amb els seus deixebles, es va retirar prop del mar.

[a'] 7a Jesús, al seu torn, juntament amb els seus deixebles, es va retirar cap al mar.

Josep RIUS-CAMPS
Església de Sant Pere de Reixac
Apartat 41
E - 08110 MONTCADA I REIXAC (Barcelona)